

Legújabb, legmodernebb

Jégszekrények**Permetezőgép
Sodronyfonat****Zománcedény
legújabb petróleumfűző**

versenyárban

**BRUCKNER
VASUDVARBAN**

Tinóditól is megénekelte Tóth Mihály főbíró több szegedi polgárral és házanépével Debrecenbe költözött, ahol a szegediek jóideig külön communityt alkottak, reménykedvén a hamaros hazatérésben.

A szegedi léleknek

eddig kétirányú missziós tevékenységére mutatunk rá. Az egyik a középkor katolikus-magyar imperializmusának szolgálata, a másik pedig új magyar kultúrának alapvetése a XVI. század folyamán.

A török időkben virágzik ki az observans szellem a szegedi lélekben igazán. Gyökereit mártírok vére is megszenteli. *Kétszáz esztendőn keresztül a katolikus-magyar kultúrát nagy vidékeken a szegedi franciskánusok őrzik és terjesztik. Ha Szeged nincs: ma az Alföld jórészen és a Délvidéken magyarságról nem beszélhetünk.* A hődolság nagy emberi elhagyatottságában az Istenbe vetett erős hitet és alázatos önbizalmat, a szelid türelem és a jó szenvedés boldogságát hirdették Szent Ferenc szegedi fiai. Micsoda misztikus erjük lehetett a közös reményéseknek, amelyek hovatovább mennyei tartalommal teltek meg: a földi szabadulás késett, ugyanakkor azonban vigasztalásul az égi hajlékok nyíltak meg előttük, hogy befogadják őket. Bizonyára ezekben az időkben, a Havi Boldogasszony oltalmazó pajástja alatt volt a szegedi lélek a legboldogabb: távol a világtól és emberi céloktól, távol az idő és alkotás kísértéseitől. A barátok pedig a Rivo Torto gazdag szegénységét, a tökéletes öröm igényét, a helytállás heroizmusát plántálták a Tisza partjára. Mi tékozló szegedi utódok talán még ma is eből az áldott örökségből élünk.

A földi szabadulás 1686-ban következik be. Buda visszafoglalása után Károly lotharingiai herceg fővezér *De la Vergne* tábornokot bízta meg Szeged ostromával. E francia katona igazi keresztény lovag, aki maga is ott küzd seregének élén. Hamarosan megsebesül, pár napi szenvedés után meg is hal: életét adja egy nagy követelményért, a *keresztény Európáért*. Ott nyugszik a barátok templomában ma is.

A XVIII. századbeli Szegeden

nagyarányu, jelenünkre is kiható változások mennek végbe. Sok idegen vándorol be a Palánkba, a mai Belvárosba, akik azonban *lassan elmagyarosodnak*. Az asszimiláció folyamatára, a környezet érzékeltetésére a legklasszikusabb példa *Dugonics András*. Nagyapja dalmata bevándorló, aki talán még magyarul sem tud. Édesapja kétnyelvű, ő maga pedig már »a nemzeti lélek tüzes ébresztője«. E bevándorlásokkal egyidőben és talán velük kapcsolatban Szeged ősnépe számos rajt ereszt a déli vidékekre. E szegedi népmozgalom természetes helyi jellegén túl Délmagyarországon nemzeti missziót is teljesít. Szeged népe a XVIII. század elejétől 1879-ig közel 300.000 lelekkel gazdagítja a Délvidéket.

A XVIII. századnak másik nevezetes eseménye, hogy a város 1720-ban letelepült

a piaristák,

elsősorban azzal a szándékkal, hogy az akkori nemesi Magyarországon *legyenek saját köréből, a polgári rendből való tanult fiai*, akik a Hivatal megnövelt kívánalmainak meg tudnak felelni és tanultságukkal a város érdekeit mindenhol meg tudják védelmezni. A gimnázium ezt a hivatását be is töltötte, igazi missziója azonban sokkal szélesebbkörű lett. Szellemi vonzóereje jóideig kiterjedt egész Délmagyarországra és Horvátországra. A pietas szelleme egyesíti és hatja át a szegedi polgárfiat és arisztokrata csemetét, magyart és idegent, keresztényt és zsidót egyaránt. Ide járt a sok közül: *Dugonics András, Vedres István, Katona József, Révai Miklós, Horváth Mihály, Klapka György, Schlauch Lőrinc bíboros, Mihailovics József zágrábi bíboros, Rajasics József karlócai pátriárka, Klauzál Gábor, Kármán Mór, Tömörkény*

István, Juhász Gyula, Herczeg Ferenc. A szegedi népi talajból és a piarista iskola nemzeti-barokk milieujéből sarjadzik ki *Dugonics András*.

Dugonics Szegednek első tudatos szószólója a magyar szellemi életben.

Ő talán az első magyar ember, aki rádöbben a tájnak, a szűkebb hazának, a szülőföldnek különös emberi erejére, inspiráló szépségére. Hősei a körülményes, rubato-mód muzsikáló szegedi nyelven beszélnek, a szegedi karakternek: paraszti szögletességnek és kifinomult érzékenységnek, polgári komolyságnak és darvadozó kedvnek jegyeit iparkodnak magukon hordani. Regényei ellen sok jogos kifogást emelhet a késő bíráló, egyet azonban elfelejt, *Dugonics hívja életre a Magyar Olvasót*. Alkotásain keresztül Szeged, ez a folytonos magyarságu város tüzelte a rendi Magyarországot szellemi egység, nemzeti közvélemény megteremtésére. *Dugonics* annak az érdekes magyar író-típusnak az őse, amelyben a *szépirót* és az *etnográfust* alig lehet egymástól elkülöníteni. Sohasem tudjuk, mikor melyik szól hozzánk. Ez a magatartás irodalmunknak viszonylagos fiatalágát mellett bizonyít. Hiányzik még az író elhárító individualitása, gögös önbizalma és zárkózottsága. Nem véletlen, hogy képviselői között olyan sok Szegeden nevelkedett íróval találkozunk: *Mikszáthtal, Tömörkénnyel, Móra Ferencel* és anynyi mással.

A XIX. századnak is megvan a maga jellemző népmozgalma,

a tanyák települése.

Nem szükséges itt a szegedi tanyavilág különös alakulását, helyi jellegzetességeit fejtegetnünk. Szeged a XVIII. században ujjáépülő Délmagyarországnak gazdasági középpontja a tiszai kereskedelem révén. A város népének tekintélyes része él a Tisza után, mint kereskedő, halász, hajós, hajóács, vizimolnár. A Tisza szabályozása és a gőzhajózás elterjedése azonban a szegedi kenyérkeresésnek a régi, tisztos formáit jórészt megölte. Népekre új feladatok vártak, a környező pusztákra át kellett térnie a földművelésre. A város körüli fekete földeken eddig minimális földművelés folyt, a feketéken tul, a homokon, pedig a pusztai pásztorélet, amelynek különös hajtása a *betyárvilág*. Hőse Rózsa Sándor, hősnék, nyárs-polgárnak és zsványinak furcsa keveréke.

Az előbb jelzett változások következtében azonban a város körüli földek intenzív művelés alá jutnak. Itt születik meg

a névtelen szegedi parasztcivis,

érdeméből alig néhány évtized alatt Szegednek *világraszóló paprikakultúrája*. Szinte szemünk látára fejlődik szerény háziiparból patriarkális kapitalizmussá. A paprika Szegedet hosszú időközön át egyik leggazdagabb városunkká teszi.

A XIX. század másik nevezetes, napjainkra is kiható változása az államosítás, a centralizáció, amely a hetvenes években megy végbe és amely sok jellegzetességtől megfoszt. A régi organikus városképnek szimbólikus pusztulása

az 1879. évi nagyvíz,

amely a városnak mind külsejét, mind pedig szellemi arculatát gyökeresen megváltoztatja. A történelem folyamán a Tisza számtalanszor elönti a várost, népe azonban megható hűséggel ragaszkodik hozzá: mindig ujjáépíti. Sehohsem olyan szép az élet, mint a halál árnyékában. Ez a katasztrófa azonban valamennyit fölülmulja. A Ti-

sza árja a város 5723 háza közül csak 265-öt kímél meg. A lakosság földönfutóvá lesz. Vigasztalására megjelenik a király, *Ferenc József is*. Szállóigévé vált szavaival: *Szeged szebb lesz, mint volt!* — kezdődik a város ujjászületése. A részvét igazán egyetemes. *Egész Európa segítségére siet Szegednek*. Szeged hatósága és népe megfogadja, ha sikerül a várost ujjáépíteni, templommal fogja halálját a Boldogságos Szűz, az *Auxiliatrix Szegediensis* iránt kifejezni. A várost *Tisza Lajos* királyi biztos a legmodernebb városrendezői tervek alapján építette föl. Különösen báró *Husmann*, Páris ujjáépítőjének tervei nyújtottak neki sok üdvös tanulságot. Mindenesetre sajnálhatjuk, hogy Szeged külső képére a kor uralkodó építészeti eklekticizmusa, oktalan historizmusa nyomta rá a bélyegét.

A szellemi ujjászületés

kezdeté az volt, amikor *Somogyi Károly* esztergomi kanonok nagyértékű, 43.000 kötetből álló könyvtárát a népműveltség emelésére Szegednek ajándékozta. A Somogyi-könyvtár állománya ma már 200.000 kötet körül mozog. Hivatását dicséretreméltó okossággal tölti be. Innen, Szegedről, indulnak utnak a századforduló legrepresentatívabb magyar regényírói: *Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc*. Ezekben az időkben indul el *Kálmány Lajos* (1852—1919), Szegednek egyik legnagyobb fia életének nagy utjára: fölkeresi *Szeged ősnépét* Alsó- és Felsővárosban, a tanyákön, délvideki gyarmatokon és összegezi a szegedi népkultúra csodálatos dokumentumait a »Koszoruk az Alföld vadvirágaiából« (1877—78.) két és a »Szeged népe« (1881—91.) három kötetben, továbbá számtalan értekezésében. *Ez az elkallódott sorozat falusi pap talán a legnagyobb magyar folklorista*. Pályájának bérével egyaránt adós Szeged városa, a magyar néprajz és a katolikus tudomány. Ezekben az időkben eszmél a szegedi magyarság művészi önmagára *Tömörkény István* és *Móra Ferenc* műveiben, a magyar irodalmi regionalizmusnak a remekeiben, továbbá a fejlethetetlen *Juhász Gyula* költészetében. *Juhász* a magyar Parnassiens egyik vezéralakja, aki szülőföldjének és magányosságának elefántesonttornyába menekül korának zürzavara elől. *Juhász Gyula* a szó legművészebb értelmében *katolikus költő*, *Szeged katolicizmusának ő a legtökéletesebb kifejezője*. Egy kultúra alkonyán, fájának válságában, de nagy egyéni katharizison, misztikus tapasztalatokon keresztül a szomorúságot, a szenvedés királyi ajándékát és a belőle fakadó békeséget, a szegedi ősök szent örökségét vallja költészeté értelmének.

A szegedi képzőművészet fejlődése, ha nem is egyenletes, mégis büszkén mondhat néhány egészen kiváló művészt magának. Elég csak a tolsztojánus *Károlyi* Lajos átszeljűlt képeire, *Nyilasy* Sándor népies impresszionizmusára, a Párisban élő *szobrásznak, Csáky* Józsefnek világszerte méltányot művészetére utalnunk.

A világháború áldozatainak és gróf Klebelsberg Kunó építkezéseinek összefoglalása után dr. Bálint Sándor így végzi értékes tanulmányát:

Letesszük tollunkat, portrénkát befejeztük. Talán sikerült a városnak egyéniségét igazolnunk, megéreztetnünk, hogy *Szeged népet és történelmét valami különös kettősség jellemzi: paraszti hagyományai szorosan természethez kötik, de a lélek magányos passziót, a kultúra heroikus építkezése, az egyéniség nemes kalandjai sem idegenek tőle*. És ez a démonikus magatartás, az életnek kultikus felfogása az, ami Szegedet hosszú multja ellenére is fiatal, élettel, munkakedvvel, reménységgel teli várossá teszi. Bizonyos, hogy hazájának s a keresztény kultúrának még sok boldog meglepetést fog szerezni.

Fájdalmaitól szabadul meg

rheumánál, köszvénynél, ischiasznál, ha thermális kurája lehetővé teszi, hogy közvetlenül a kenes hőforrásokban fürödjék. A modern orvosi tudomány ezen ideálját valóra váltja

TRENCSENTEPLIC gyógyfürdő.**Új hegyi thermalis strandfürdője a legszebb Középeurópában**